

A detailed view of the central portion of Michelangelo's famous fresco, 'The Creation of Adam'. It shows the two hands reaching toward each other, with the right hand of God on the right and the left hand of Adam on the left. The background is the cracked and aged white plaster of the original work. Two overlapping red circles are superimposed on the top left corner of the image.

**concerto
BUDAPEST**

Michelangelo Buonarroti – Ádám teremtése, Vatikáni Múzeum

HAYDN A TEREMTÉS

2019. FEBRUÁR 15. / 16. 19.30

**ZENEAKADÉMIA
NAGYTEREM**

HAYDN**A teremtés – oratórium, Hob. XXI:2**

Közreműködik:

Szutrély Katalin (szoprán)**Sebestyén Miklós** (basszus)**Rab Gyula** (tenor)**Purcell Kórus** (karigazgató: Vashegyi György)**Concerto Budapest**Vezényel: **Keller András**

A hangversenyek szólistája **Szutrély Katalin** szoprán,
Rost Andrea sajnálatos hangszálgnyulladása miatt.

Joseph HAYDN A teremtés

A teremtés, a Haydn életművét megkoronázó két hatalmas kései oratórium közül az első, sohasem születhetett volna meg Haydn angliai utazásai nélkül. Az osztrák mestert a köztudat elsősorban szimfóniaszerzőként tartja számon, de számos jele van annak, hogy a rendkívül sokoldalú Haydn a lelke legmélyén elsősorban mégis vokális komponistának tekintette magát. Nem csoda tehát, hogy a Händel-oratóriumok, amelyek Mozartot is erősen foglalkoztatták, ám amelyeknek Haydn Londonban az élő kultuszát is megtapasztalhatta, rendkívül mély és tartós hatást gyakoroltak rá.

Hogy Haydn a Londonból való végleges visszatérése után kevéssel egy nagyszabású, sőt univerzális szemléletű oratórium megírásába kezdett, abban a Händel-élményen túl további tényezők is fontos szerepet játszottak. Ilyen volt van Swieten bárónak, a zeneértő diplomatának és a bécsi Császári – ma Nemzeti – Könyvtár akkori vezetőjének inspirációja és (sokszor már-már zsarnoki) ösztökélése, a bécsi közönség élénk érdeklődése az oratórium műfaja iránt, illetve – erről ritkábban esik szó – Haydn mély és őszinte vallásossága, és közismert humorérzékével csak látszólag ellentétes hajlama az elmélyülésre és a végső kérdések feszegetésére.

Az elterjedt félreértések miatt nem árt újra és újra leszögezni, hogy *A teremtés* nem a szó szoros értelmében vett egyházi – még kevésbé liturgikus – kompozíció; felekezethez nem köthető, s bemutatója (amiből kettő is volt: 1798-ban egy zártkörű és a következő évben egy nyilvános) is világi helyszíneken zajlott. A szöveg két legfontosabb végső forrása a *Genezis* és John Milton *Elveszett Paradicsom* című eposza. Nem tudjuk biztosan, hogy ki volt az az angol költő, aki ezek alapján megírta a szöveggönyv – Händelnek is felajánlott, de általa elutasított – első változatát, amely azután Londonban Haydnhoz került, s amelyet ő hazatérte után átadott van Swietennek. Van Swieten mindenestre lelkesen munkához látott, és hamarosan elkészült egy átdolgozott német változattal, amelyet Haydn megzenésített.

Azt mondtuk: a *Teremtés*, jóllehet középpontjában Isten és ember viszonya áll, nem egyházi zene. Végső soron azonban mégiscsak a német protestáns egyházzene Schütz és Johann Sebastian Bach neve által fémjelzett hatalmas vonulatának szerves folytatása azáltal, hogy az említett viszonyt, az Őszövetség szellemét is követve, az ember legszemélyesebb ügyeként, úgy szólván reálpszichológiai hitelességgel ábrázolja: olyan úton jár, amely szűk másfél évszázaddal később egészen Schönberg *Mózes és Áron*jáig vezetett. A gyökerek sokféleségének megfelelően az oratórium narrációja sem egységes: három része közül az első kettőben angyalok (Gábrriel, Uriel és Rafael) a szereplők, akik mintegy élő közvetítésben számolnak be a teremtés eseményeiről, míg a III. részben leszállunk a földre, és az első emberpár nézőpontjából szemlélve, akik megrendülten, de bizakodással és az Isten iránti hálától eltöltve ismerkednek a *condition humaine* játékszabályaival.

A három angyal szerepét Haydn szoprán, tenor és basszus szólistára bízta, közülük a Gábrriel, illetve Rafael szerepét éneklő szoprán és basszus jelenik meg a III. részben Ádámként és Évaként; Uriel afféle narrátorként itt is szóhoz jut két recitativo erejéig. Ám a händeli minta szerint van a *Teremtés*nek egy negyedik főszereplője is: a kórus, amely hol az égi seregek, hol a hívők tömegeként azonosítható, és amely az erőteljes individuális érzéseket a közösség hangjával ellenpontozza, mintegy feloldva a szereplők, azaz az ember magányosságát; zeneileg pedig monumentális és szuggesztív hatások lehetőségét teremtve meg.

A monumentális hatásokból persze a nagyméretű zenekar is kiveszi a részét, mindenekeelőtt a bevezető zenében, a Káosz ábrázolásában, amelyet Haydn nagy ambícióval és műgonddal komponált meg: a tételnek több elvetett váz-

lata is fennmaradt. Valóban megdöbbentő monumentalitással sújt le ebbe a gomolygó Semmibe a Fény megszületését jelképező C-dúr akkord félelmetes erejű villámcsapása, a Haydn által még sohasem használt kontrafragott mély C hangjának talapzatán.

Az oratórium I. része az élettelen világ (plusz a növények), a II. rész az élőlények – tehát az állatok és az első emberpár – teremtését mondja el, Bach passióihoz hasonló stratégiával: a recitativók közvetlenül a bibliai – itt ószövetségi – passzusokon alapulnak, az áriák és kórusok szövegei pedig szabad költői kommentárok. Míg az I. részt: a fény, a föld és az ég, a Nap és a vizek teremtését hatalmas zenei freskók érzékeltetik, az állatok zenei képei meglehetősen részletezők, már-már naturálisak, s csakis Haydn kimeríthetetlen zenei képzelete teszi elkerülhetővé az olcsó illusztratívitás van Swieten által előkészített csapdáját. (Az *évszakok* szövegének hasonló helyei később már valóságos belvillongást váltottak ki Haydn és szövegírója között.)

A bevezetőben említett individuális hangok természetesen az emberek színre lépésével, III. részben teljesednek ki. Ebben három nagyobb blokk követi egymást, sajátos visszatérési szerkezetet alkotva. Az elsőben Ádám és Éva kórusal megkoronázott duettben fejezik ki a lehető legmélyebben átélt, személyes hálájukat Teremtőjük iránt. A következő duettben egymás felé fordulnak – itt a kórus természetesen nem jut szerephez –, és a kor egyik leggyengédebb, legtisztább szerelmi duettjét éneklik el; ennek hatásához a szerző magas hőfokú ihlete mellett bizonyosan hozzájárulnak Haydn zeneszerzőként és karmesterként szerzett hatalmas operai tapasztalatai is. A végső szakasz azután megint Istenre tekint, itt azonban Ádám és Éva szerepe már véget ér, s a szót a kórus, vagyis az általa képviselt emberi nem veszi át; a zárószakaszban, jó händeli minta szerint, a fúga legmagasabbrendű eszközével, a legmagasabb hőfokon fejezve ki Isten dicsőségét.

Szöveg: Malina János

SZUTRÉLY KATALIN

Karvezető és énektanár-képző szakon végzett a Zeneakadémián, majd 2011-ben Karvezetés tanszakon doktori (DLA) fokozatot szerzett. Elméleti tanulmányai és munkája mellett az éneklés mindvégig foglalkoztatta: Berdál Valériánál tanult Szegeden, majd Rózsa Veránál Londonban és Anna Reynoldsnál Németországban. Jelenleg Lax Évával dolgozik. Énekesként főleg a dal- és oratóriumi-rodalom területén mozog, állandó résztvevője Vashegyi György produkcióinak; repertoárján elsősorban Bach, Händel, Haydn, Mozart, Beethoven, Schubert és Mendelssohn művei szerepelnek. Operaénekesként eddigi fontosabb szerepei: Händel: *Hercules*, Iole (2012), Leclair: *Scylla et Glaucus*, Circé (2013), Rameau: *Hippolyte et Aricie*, Aricie (2011, 2013), Mozart: *Le nozze di Figaro*, Grófné (2012), Mozart: *La clemenza di Tito*, Vitellia (2014, 2017).

SEBESTYÉN MIKLÓS

Az 1979-es születésű basszbariton a Zürichi Zeneművészeti Főiskolán Polgár László tanítványa volt, majd 2009-ben a müncheni testvérintézményben szerezte meg mesterfokú diplomáját. A 2010-es bécsi Belvedere Énekversenyen elért sikere meredeken emelkedő pályára állította karrierjét: két évvel később már a New York-i Metropolitan Opera színpadán debütált, 2015-ben pedig a milánói Scala következett. Eddigi pályafutása során olyan művészekkel került munkakapcsolatba, mint Fabio Luisi, Lorin Maazel, Riccardo Chailly és Fischer Ádám, vagy a rendező Kasper Holten és Peter Konwitschny. A Magyar Állami Operaházban 2011-ben, a Müpa-beli Budapesti Wagner-napok rendezvényesorozatán 2013-ban lépett fel először.

RAB GYULA

A kunhegyesi születésű tenorista a Zeneakadémián és a londoni Royal College of Music nemzetközi operaiskolájában szerzett diplomát. Az elmúlt évtizedben számos tekintélyes operaházban és hangversenyteremben lépett fel Európa-szerte. Olyan operaszerepek mellett, mint a Varázsfuvola Taminója, a Don Pasquale Ernestója vagy a *Così fan tutte* Ferrandója, keresett oratórium-énekes is. Emellett rendszeresen énekel részt kortárs zeneszerzők – így Eötvös Péter – új műveiben. A 2016/17-es évadot a Zürichi Operaház fiatal énekeseket felkaroló Nemzetközi Operastúdiójában töltötte. 2018 őszétől a müncheni Staatstheater am Gärtnerplatzhoz szerződött. Számos díja és elismerése közül a 2016-ban elnyert Junior Prima díj a legutolsó.

PURCELL KÓRUS

A Purcell Kórust 1990-ben, még főiskolai hallgató korában alapította Vashegyi György, eredetileg egy Purcell-produkció céljára, fiatal énekesekből. A formáció tartósnak bizonyult, s az egy évvel később megalakított Orfeo Zenekarral együtt a magyar régi hangszeres előadói kultúra egyik meghatározó tényezőjévé, húzóerejévé vált. A kiváló énekesekből álló kórustagok mindegyike képzett muzsik, énekes vagy éppen hangszeres zenész. A Purcell Kórus repertoárjának gerincét a késő reneszánsztól a bécsi klasszikáig terjedő korok zenéje alkotja, de megszólaltatnak későbbi kompozíciókat is. Különlegesen összecsiszolt hangzásuk, tudatos és differenciált zenei formálásuk, kiváló szövegdeklamációjuk révén régóta a nemzetközi élvonalhoz tartoznak.

KELLER ANDRÁS és a CONCERTO BUDAPEST

A Concerto Budapest Magyarország egyik vezető nagyzenekara, történelmi múlttal és a fiatal zenészek dinamizmusával. Nagyívű műsorszerkesztésével elkötelezetten képviseli a progresszív és sokszínű, egyedülálló repertoárt, mely a közkedvelt mesterművektől a legújabb, XXI. századi kortárs darabokig terjed. Művészeti igazgatója 2007 óta a több mint 70 nemzetközi díjjal kitüntetett, Liszt-díjas, érdemes művész, Keller András, a Keller Quartet alapítója. A világszerte elismert hegedűművész, karmester, a prominens, londoni Guildhall School of Music and Drama kiemelt hegedűprofesszora.

HAYDN THE CREATION

HAYDN *The Creation*, Hob. XXI:2

Featuring:

Katalin Szutrély (soprano)

Miklós Sebestyén (bass-baritone)

Gyula Rab (tenor)

Purcell Choir (choirmaster: **György Vashegyi**)

Concerto Budapest Symphony Orchestra

Conductor: **András Keller**

"Yesterday, the distinguished Herr Doctor and Director of Music Haydn left here for Buda, so that at the summons of Her Imperial Crown Princess Palatine he can have his master work known under the title 'The Creation' sung and played..." the Viennese Magyar Hírmondó reported in February 1800, announcing that less than two years after the first private performance of *The Creation*, and a year after the first public performance of the oratorio in Vienna, the near 68-year-old maestro and his already famous work had left for Pest-Buda. Where, in fact he actually did direct the very first performance in Hungary of *The Creation* on 8 March, the evening before the birthday of Palatine Joseph. Since then, the Haydn oratorio, a superb musical representation of the story of Genesis, has become a solid part of concert life in Hungary and for the last few years it is back on the repertoire of András Keller and Concerto Budapest. This time, the series of memorable performances is expanded with a version featuring the brilliant Purcell Choir; also on the podium are Katalin Szutrély soprano and Miklós Sebestyén, who have won encores at the New York MET.

We regret to inform you that the soprano soloist Andrea Rost is suffering from vocal cord inflammation. The new soloist of the evenings is Katalin Szutrély soprano.

**Concerto
BUDAPEST**
született muzsikuskok

www.concertobudapest.hu